

CIRCULAIRE ECONOMIE VRAAGT OM SYSTEEMTRANSITIE

‘We moeten veel dingen uitproberen: **LEARNING BY DOING**’

Voor een circulaire economie zijn grote veranderingen nodig, systeemveranderingen, stelt Jifke Sol, lector Circulaire Transitie bij Fontys. “Het zijn geen rustige tijden, we zijn een schip in een aanzwellende storm. Een fase waarin je vooral veel moet uitproberen en maatjes moet opzoeken voor innovaties.”

TEKST: MARGA VAN ZUNDERT

De weg naar een circulaire economie draait om biobased grondstoffen, circulaire processen en producten, en het vermarkten daarvan. Maar óók om nieuwe waarden, wetten en regelgeving, en nieuwe businessmodellen, benadrukt sociaal wetenschapper Jifke Sol. Er bestaat helaas geen blauwdruk voor deze transitie en een systeemverandering gaat onontkoombaar gepaard met polarisatie en chaos. Systeemtransitie is *learning by doing*, stelt Sol. En dat lukt niet in je eentje, het is gaat om samenwerking - co-creatie - van ondernemers, burgers en overheid.

Daar is lef voor nodig en zin in avontuur. En het is belangrijk visies en ideeën uit te spreken om het gezamenlijke doel te bereiken. “Veel mkb'ers denken dat ze alles in hun eentje moeten doen, dat zijn ze gewend. Maar er zijn meer maatjes dan je denkt. Maak contact”, adviseert Sol. Bij het Expertisecentrum Circulaire Transitie organiseert ze dit via zogeheten *Living labs*. Daar wordt de strijd aangegaan met hokjes denken, nauwe rolopvattingen en winst als hoogste doel.

U bent sociaal wetenschapper, een expert in co-creatie en 'social learning processes'. Wat houden die termen precies in?

“Misschien kan ik dat het beste uitleggen door te vertellen hoe dat zo komt. Ik heb 25 jaar ervaring met transitie in de landbouw op regionaal niveau. Dat zijn complexe processen waarbij veel spelers betrokken zijn met allemaal hun eigen belangen. Je kunt zo'n transitieproces niet plannen, want het draait om innovatie en je doet het samen: co-creatie. Je weet dus ook niet wat je tegen gaat komen aan bochten, voetangels en klemmen. Overheden, maar ook ondernemers hebben, zeker onder druk, de neiging te stellen 'het moet zo'. Maar dan ben je voorbij een goed gesprek. Je moet luisteren naar

elkaars verwachtingen en ideeën om verder te komen. Het loopt juist vaak mis omdat mensen die niet uitspreken, geen visie en vergezichten op tafel leggen. Onder het oppervlak gebeurt er in dit soort overleggen van alles met vertrouwen, perspectief en de bereidheid te luisteren en meningen bij te stellen. Het expliciet maken daarvan is een leermoment, een vorm van social learning.”

In uw oratie stelt u dat er voor de transitie naar een circulaire economie een heroriëntatie op onze waarden en een diepe gedragsverandering nodig is. Kunt u dat toelichten?

“Van jongs af aan worden we ondergedompeld in marktdenken. Alles lijkt

te draaien om financieel gewin. Het is normaal vooral goed voor jezelf te zorgen; altruïsme is voor sukkel. Het is natuurlijk niet verkeerd om geld te verdienen, maar niet als dat ten koste gaat van een ander of de aarde. Dat besef groeit gelukkig, zeker nu de gevolgen van bijvoorbeeld klimaatverandering en ongelijkheid duidelijk worden. Het gaat om people, planet, profit. Er zijn meer vormen van beloningen dan winst, denk aan zelfrespect, gezondheid, schoonheid, verbondenheid. Dat moet aandacht krijgen.”

Dat klinkt mooi, maar is het ook realistisch?

“Ik zie de shift in waarden langzaam opkomen. Je ziet veel coöperaties ontstaan op het gebied van energie en er zijn veel

‘Er zijn meer vormen van beloningen dan winst, denk aan zelfrespect, gezondheid, schoonheid, verbondenheid’

WIE IS JIFKE SOL?

Sociaal wetenschapper Jifke Sol is sinds september 2020 lector Circulaire Transitie aan Fontys Hogescholen en het Fontys Expertisecentrum Circulaire Transitie (FECT), een praktijkgericht kenniscentrum voor de circulaire economie en energietransitie. Sol studeerde Rural sociology in Wageningen en promoveerde in 2018 op onderzoek naar voorwaarden voor social learning processes. Ze werkte eerder bij Nijenrode Universiteit en als zelfstandig adviseur en trainer/coach.

lokale duurzame initiatieven. En denk ook aan de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN als gids voor het beleid van regeringen. Crises zoals klimaatverandering, epidemieën en biodiversiteitsverlies dwingen ons ook tot heroriëntatie op waarden. Dat resulteert bijvoorbeeld in wetgeving rondom klimaat en duurzaamheid.”

Toch lijken duurzaamheid en circulariteit vaak beperkt tot kleinschalige initiatieven en startups?

“Ik zie ook grotere schaal, kijk naar de Swap-fiets of een bedrijf als Mud Jeans. Het recyclen van gebruikte vezels neemt ook een grote vlucht, daar zie je scale-ups ontstaan. En dan kan het snel gaan.”

Over naar verf en inkt. Verf draagt bij aan verduurzaming door het verlengen van de levensduur van bijvoorbeeld bruggen en windmolens, maar verf zelf is nog zelden circulair. Hoe kan de sector daar komen?

“Ik ben geen expert op het terrein van verf, maar transitiedeskundige. De eerste vraag die ik dan stel: zijn er circulaire producten te realiseren die dat ook kunnen. Die dus wel bijdragen aan de mooie kanten -levensduurverlenging en verfraaiing -, maar niet aan de dark side, milieuschade. Zijn er natuurlijke alternatieven voor de gebruikte fossiele grondstoffen? Zijn er producten zonder risico op microplastics in het milieu? Hoe staat het met de beschikbaarheid van pigmenten en harsen van biologische oorsprong? En hoe zit het met verfafval? Het draait om 'rethinking' van alle aspecten van een product. Dat vergt een creatieve fase en vervolgens vaak ook nieuwe kennis. Soms bestaat er overigens nuttige 'geparkeerde' kennis, wetenschap uit tijden voordat aardolie goedkoop en massaal beschikbaar was. In ons expertisecentrum hebben we living labs waarbinnen studenten en ondernemers nadenken over zulke vragen. Ze zijn er rondom textiel, de hightech sector en de bouw. Verf zou daar een onderwerp kunnen zijn. We werken

'Je kan als ondernemer altijd aan de slag met de schakel direct voor en na je in de keten'

altijd met studenten vanuit verschillende disciplines: technische, economische en sociale wetenschappen om alle aspecten mee te nemen.”

Verf is een product met veel schakels in de productieketen. Binnen bedrijven is er veel aandacht voor duurzaamheid. Maar hoe kom je tot een transitie in de hele keten?

“Je kan als ondernemer altijd aan de slag met de schakel direct voor en na je in de keten. Zeker mkb'ers denken dat ze alles in hun eentje moeten doen, dat zijn ze gewend. Maar er zijn altijd afnemers en leveranciers of andere mensen in de branche die de omslag willen maken. Er zijn meer maatjes dan je denkt, is mijn ervaring. Moderne communicatiemiddelen maken het bovendien makkelijk om ze te vinden en contact te leggen.

Vaak heerst er nog een soort verlegenheid over duurzame ideeën en wensen. Ondernemers zien ze zelf als 'onhaalbaar' of denken dat anderen dat vinden. Het vergt dus lef om je uit te spreken en om op zoek te gaan naar partners. Maar systeemtransitie gaat niet zonder een fase van veel dingen uitproberen, learning by doing. Je kan op je neus gaan, maar afwachten is ook niet verstandig. De trend naar circulariteit zal doorzetten waardoor er een markt ontstaat waar je beter vroeg bij kan zijn. De pioniers van nu kunnen dan de vruchten plukken.”

Beginnen dus, maar wat zijn valkuilen?

“Transitie is inherent een leerproces, je zult dus nieuwe dingen moeten doen en willen leren. Je verdiepen in andere businessmodellen of op zoek gaan naar groene investeringsfondsen. Ook moet je regelmatig buiten je huidige rol stappen, terwijl veel mensen nogal rolvast zijn. Het vraagt dus een flexibele mindset – nieuwsgierig en open - dat heeft

niet iedereen. Daarom werk ik graag met jonge mensen die zijn speels, leergierig en enthousiast en bovendien goed thuis in de moderne communicatie. Benut die energie van jonge mensen en pionierende ondernemers; het zijn vaak goede verkenners en verbinders en de katalysatoren van circulaire transitie.

Wat je als ondernemer ongetwijfeld ook tegenkomt, is de hokjesgeest in onze maatschappij. De overheid heeft voor elke branche een eigen loket, terwijl het bij circulariteit vaak om vragen of problemen gaat die breed voorkomen. Hetzelfde geldt eigenlijk ook voor wetenschap, kennis is ook ondergebracht in afgebakende disciplines. Als ondernemer moet je daarom veel 'hokjes' langs om te komen waar je wilt zijn, dat is veel en soms taai werk.”

Circulaire producten zijn nu vaak prijzig, terwijl je voor een echte transitie massa nodig hebt?

“Het klopt dat duurzame producten vaak duurder zijn. Dat komt omdat ze niet ten koste gaan van mens en milieu. Hoe kun je de consument toch overtuigen die duurdere keuze te maken, is een belangrijke vraag die we vaak tegenkomen. Hogere kwaliteit en gemak, maar ook waarden, blijken manieren om ze in de markt te zetten.

Maar er moeten ook duurzame producten komen die voor een breed publiek betaalbaar zijn. Ik verwacht ook dat die er komen. De druk zal groeien om te produceren op een manier die milieuvriendelijk is, maar ook eerlijk, kindvriendelijk en gendervriendelijk. We zullen steeds meer labels daarvan zien op producten, en de eisen vanuit overheden zullen worden opgeschroefd. Heb je als ondernemer niet op die circulariteitseisen geanticipeerd dan moet je om 'met het mes op je keel'. Begin dus op tijd!”

BEMA KUNSTSTOFFEN
HPI GROUP

Uw partner voor kunststof verpakkingen voor:

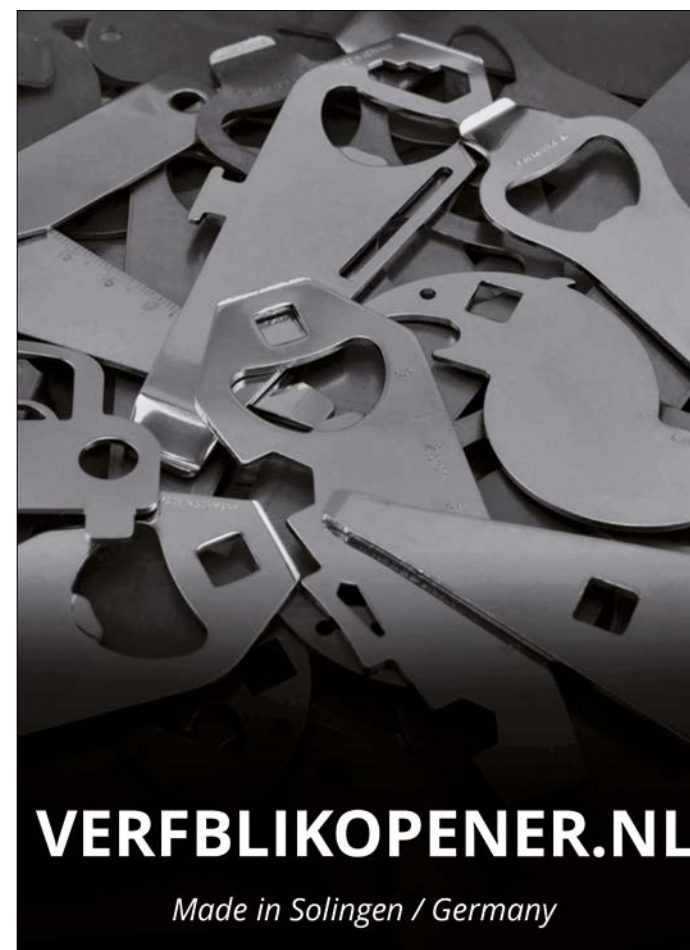
- Pigmentpasta
- Watergedragen autoreparatielak
- Verf
- Drukinkt

Zowel standaard potten als nagenoeg restloos leegbare speciaalverpakkingen ook in recycklaat.

Voor meer informatie en voorbeelden kijk op www.bema.nl

Deltastraat 14,
4301 RC Zierikzee

Tel. +31 111 418807
info@bema.nl

VERFBLIKOPENER.NL

Made in Solingen / Germany

sustainable process solutions since 1959
engineering sales maintenance www.techema.nl

WILHELM NIEMANN
MASCHINENFABRIK

DISPERGIER- UND FEINMAHLTECHNIK